

Liedje dat ik niet kan laten
Serie: Waar het hart vol van is -- wat in ons omgaat
Jan Hulsbergen 25 jaar dirigent

20 maart 2022

Voorgangers: Henk Baars (overweging) en Leo van Driel

Fragment uit de film 'Les Choristes' (de koorzangers) (Zie de [streaming](#) van deze viering)

Lied: Dit huis vol mensen

Inleiding

De liturgie is geen concert. De voorgangers, het koor brengen niet zomaar iets ten gehore, als doel op zich, en de liturgische luisteraars zijn hopelijk niet alleen maar op muzikale kwaliteit uit. Het is lang niet zomaar vanzelfsprekend dat we echt liturgisch luisteren, want de verleiding van de afleiding ligt telkens op de loer. Het is daarom altijd een beetje geheimzinnig wat een liturgisch muzikale ervaring tot stand brengt. Wat raakt echt de kern van de liturgisch-muzikale kern, die anders is dan de gewone muzikale kern? We kunnen natuurlijk met z'n allen vals gaan zingen, dan merk je het gauw genoeg. Maar dat kan niet de oplossing zijn. Mooi spel en mooie zang is zeker meegenomen, maar het is niet alles. Ter gelegenheid van het feit dat Jan Hulsbergen 25 jaar dirigent is willen we daar wat naar op zoek gaan. Allereerst aan de hand van hemzelf. Zijn muzikale persoonlijkheid en in een zostraks te houden gesprek met hem zou je zomaar ook je eigen muzikale geschiedenis kunnen herkennen. Want hoe is het bij jou begonnen, dat liedje van verlangen, dat liedje dat je niet loslaat. Na elke koorrepetitie probeer ik van die steeds terugkerende melodieën in mijn hoofd af te komen. Dat lukt pas na verloop van dagen en dan is er weer een repetitie. Het is maar dat je het weet, ook koorleden hebben het zwaar. De fragmenten die we net zagen van de prachtige film Les Choristes spreekt boekdelen over de opbouw van een koor onder heel moeilijke omstandigheden op een internaat van lastige jongens. Muziek heelt.

Maar er is een relativering, niets maakt het zo duidelijk als jezelf zingt(dan weet je het, dan voel je het), natuurlijk kun je je ervaring beschrijven en dat zal het dan ongetwijfeld inzichtelijker maken, maar de verwondering en bewondering dat het kan zal alleen maar toenemen. Een sluitend antwoord op de vraag wat muziek met spiritualiteit te maken heeft zal er niet komen.

Gebed

We danken voor zangers.
Alle soorten zangers
Populaire, concertzangers en stemlozen
zangers in het bad en onder de douche.
Fluiters, neuriers, hummers en zij die zingen
terwijl ze werken.
Zangers van slaapliedjes, zangers van onzin en
kleine melodietjes.
Zangers op takken en daken.
Ochtendjodelaars en avondzangers.
Zangers in louche nachtclubs, zangers op straat;
Zangers in kathedralen en kapellen, schoolaula's , tribunes,
achtertuinten, slaapkamers, gangen,
trappenhuizen en plaatsen van echo en resonantie.
Wij loven allen die een kleine stem geven
aan de alledaagse vreugde van de ziel.

Lied: Klankresten

Lezing (naar een Chassidisch verhaal van Martin Buber)

Rabbi Jecheskel van Kosnitz vertelde aan een leerling van Rabbi Bunam:

‘Toen je meester apotheker in Pzysha was, kwamen we nogal eens bij elkaar. Om de beurt ging ik naar hem toe en kwam hij bij mij. Toen ik op een avond de apotheek binnenkwam, zag ik op de bank een instrument liggen, zo eentje waarvan men de snaren met zijn vingers tokkelt. Op dat moment kwam er een boerin binnen met een recept. Rabbi Bunam maakte met zijn ene hand het recept klaar, terwijl hij de andere over de snaren liet spelen. Toen de boerin weg was, zei ik tegen hem: ‘Rabbi Bunam, dat is onheilig gedrag! Zegt hij: ‘Rabbi Jecheskel, u bent een waardeloze chassid!’ Ik ging naar huis en mijn hart was vol wrok. Maar in dezelfde nacht verscheen mij mijn grootvader, gaf mij een oorvijs en voer tegen mij uit: ‘Beloer die man niet zo, zijn licht straalt door de hemelse zalen’.

Henk Baars interviewt Jan Hulsbergen

Je komt niet perse uit een muzikale familie. Wat was het eerste muzikale geluid dat tot je doordrong?

Mijn moeder zong altijd in huis. Veelal oud-Hollandse deuntjes, maar later ook operette, en dan de tweede stem. Uit volle borst. Mijn moeder is een alt.

Mijn vader zong niet, maar was wel degene die vaak plaatjes draaide. En dan veelal James Last of Mantovani ([beluister fragment](#)). Zeg maar; muziek waar je niemand kwaad mee doet.

Wanneer begon je je voor het eerst te interesseren voor muziek?

Mijn eerste LP kreeg ik toen ik een jaar of acht was. Zo’n ‘alle 13 goed’, waarvan er vaak maar 2 of 3 goed waren. Je kan zeggen dat muziek toen wel echt mijn interesse kreeg.

Op mijn kamer had ik ook zelf een kleine pick-up. Vanuit de platenbibliotheek aan de Bilderdijkstraat leende ik dan LP’s van wat later symfonische rockmuziek bleek te zijn.

De prachtige platenhoezen en de vaak lange nummers met veelal onbegrijpelijke teksten kregen mijn aandacht. Tijdens de muzieklessen op de middelbare school hoorde ik voor eerst klassieke muziek. Ik kreeg uitleg over het nummer ‘De Moldau’ van Smetana. Dat je een kleine stroom kon horen, dat zich langzaam ontwikkelde in een brede rivier. Ik vind het nog steeds het allermooiste klassieke stuk.

(fragment uit '[De Moldau](#)' van Smetana)¹)

In de vierde klas van de lagere school in de Herschelstraat kwam ik in aanraking met de koormuziek van Huub Oosterhuis. Broeder Valerius -Lex Weiler- was er muziekdocent, maar ook dirigent van Jenhka, het koor dat in de Agnes kerk op de zaterdagvonden de missen ondersteunde. Ook hier hoorde ik de muziek van de Moldau, maar dan als pianomuziek in door Antoine Oomen geschreven compositie van het lied '[De hemel ontvouwt de glorie van God](#)'¹. Prachtig, luister maar goed naar de begeleiding.

En niet alleen de muziek was á la Moldau, maar ook kon het koor zingen met noten door elkaar, zoals bij de begeleiding van het lied ‘Honderd bloemen’. Omdat we dit lied nooit zingen zonder de tekst, stel ik voor om eerst even goed te luisteren naar de begeleiding door de koorstemmen ([beluister fragment](#)), en dat daarna het volk de tekst van couplet zingt.

Welke ambitie dreef je om de dirigentenopleiding te gaan doen?

Nadat in 1983 Broeder Valerius vertrok, kwamen er dirigenten af en aan. De een bleef wat langer dan de ander, maar duidelijk was dat die wisseling aan dirigenten het koor geen goed deden. Toen in 1997 de toenmalige koorleider aangaf er mee te gaan stoppen, stelde ik voor aan het toenmalige bestuur om een dirigentenopleiding te volgen en er zelf voor te gaan staan. Zo gezegd zo gedaan.

Hoe zou je je ontwikkeling als dirigent beschrijven?

Poeh... de eerste keer was natuurlijk spannend. Ik weet nog dat ik in de Agnes kerk bijna door mijn knieën ging toen ik voor die grote menigte moest dirigeren.

¹ In het interview werd een fragment beluisterd. De link wijst naar het volledige stuk/lied

Maar daar groei je snel overheen. Als beginnend dirigent doe je wat je geleerd hebt. Je let op je slagtechniek, je leert alle partijen en dat ook thuis urenlang instuderen.

Naarmate je langer dirigeert merk je dat het vooral de leden zijn die je ontwikkeling verder helpen. De een vraagt natuurlijk net wat andere aandacht dan de ander, maar uiteindelijk gaat het toch weer om het totale resultaat.

Wanneer ben je tevreden over de prestaties van dit koor?

O, dat is best vaak. En dat is ook echt niet ingewikkeld. Het is vooral een kwestie van durven zingen! en van plezier hebben! Dan ontstaan vaak de mooiste liederen.

Er komt ook een brok lokale vooral RK geschiedenis mee. Breuk met de Elandstraatkerk.

Ik ervaar dat soort nieuwe stappen niet echt als een breuk. Een mens gaat verder en maakt daarin nieuwe keuzes. De stap van de Agnes naar de Elandstraat was ook noodzakelijk voor het voortbestaan van het koor, zo ook de stap naar dit huis.

Is er een toekomst voor de HD en het koor in het bijzonder?

Voor de HD denk ik ja, maar dat zal de tijd leren. We moeten in ieder geval niet stil blijven zitten. Als het noodzakelijk is om om ons heen te kijken en waar mogelijk samen te werken voor het voortbestaan, moeten we dat zeker doen.

Het koor dankt haar bestaan niet alleen aan de muziek, maar ook aan de plekken waar zij zingt. Ook het koor zal dus vooruit moeten blijven kijken. Maar zingen zullen we blijven doen!

Korte overweging

Dat wonderlijke beeld van die rabbi die met zijn ene hand het medicijn maakt en met zijn andere hand de gitaar bespeelt. Wat een merkwaardig verhaal. Typisch Chassidisch, vroom en vrolijk. Het is als de dirigent die met een hand dirigeert en met zijn andere hand de muziekbladen omslaat, of zijn koffie probeert te drinken, want anders komt hij er niet aan toe. Het is anders dan twee dingen tegelijk doen wat mannen niet zouden kunnen. Het verhaal staat voor het gegeven dat we juist een heleboel tegelijk kunnen. Onze gedachten gaan alle kanten heen als we praten, zingen, acteren, koffie drinken. We onderschatten onszelf voortdurend. In dit bijzondere geval staat het voor het feit dat onze dirigent het allemaal naast zijn werk doet. Zoals menig dirigent. Twee werelden tegelijk combineren. Wij mensen kunnen dat. En zeker als we zingen, als we daarmee een brug slaan tussen mensen en een brug tussen God en de mens. En het mooie is dat je je klank niet naar een ander toeademt. Nee dat doet de lucht zelf. Dus de trillende moleculen stoten elkaar aan en zo verplaatst zich het geluid naar het oor van een ander. Op trillende lucht heb je helemaal geen invloed. Je kunt de lucht in trilling brengen, maar dan is het ook uit je handen, dan is het niet meer van jou. Ik ben geen zangpedagoog natuurlijk, maar ik weet wel dat het weer andere processen in ons teweeg brengt; psychomotorische, communicatieve, emotionele. Het is niet voor niets dat soms de rillingen over je rug lopen.

Maar doorslaggevend is toch hoe we zijn en hoe we het doen. Je kunt top mensen hebben die hier performen, zonder een fout, maar de essentie van het liturgisch samenzijn ligt daar niet. Het gaat tegelijkertijd om authenticiteit. Met andere woorden is je innerlijk in overeenstemming met het geluid dat je maakt. Een van de regels van de grote monnik Benedictus is: "Laten we dan bedenken in welke gesteltenis wij voor het aanschijn van God en zijn engelen moeten staan en verrichten wij ons psalmgezang zo, dat ons hart in harmonie is met de woorden". Je staat dus niet alleen voor jezelf authentiek te zijn. Liturgische zang is nooit willekeurig, maar legt er getuigenis van af op het hogere gericht te zijn. Daarnaast is gastvrijheid essentieel. Natuurlijk moet je op je hoofd krijgen als je echt fout zingt, maar je moet je plek kennen, weten wat je kan en wat je niet kan. Je ziet het in zo'n film als Les Choristes. Onmogelijke stemmen die bij elkaar toch een geluid vormen, waar je koud van wordt. Daarvoor heb je wel iemand nodig 'wiens licht straat door de hemelse zalen'. Het zou wel eens kunnen zijn dat we die hebben.

Lied: Ik zie de mensen

Voorbeden

Laten wij bidden:

Ene Levende

Het valt niet mee om de juiste woorden te vinden.

Waarom raast er een vernietigende oorlog door Oekraïne, krijgen de bemanningen van vliegtuigen en tanks opdrachten om alles te verwoesten en vinden zoveel mensen de dood?

Het lijkt een onmogelijke opgave te begrijpen dat de wereld in uw handen ligt, nu zich dit afspeelt. Dat Jij een minnaar van mensen bent, die het geluk van alle aardebewoners zoekt. Het lijkt een onmogelijke opgave op jou te vertrouwen.

Dat er vrede kan worden gevonden, dat de wapens zullen zwijgen, dat alles ten goede zal keren.

Dat de wonden zullen helen en het land weer zal worden opgebouwd.

En dat in Rusland andere mensen aan de macht zullen komen, die vrede en broederschap zullen nastreven, zorg voor wie dat nodig heeft, liefde voor de aarde.

Wij bidden deze gedachten naar jou toe. Wie anders zou ze kunnen horen en waar kunnen maken?

Ene Levende

Onze woede laait op tegen al die mensen die deze oorlog in gang hebben gezet, de wapens leverden, de waan groot lieten worden dat het noodzakelijk is deze oorlog te voeren. Laat deze woede ons niet verblinden.

Laat onze woede niet verhinderen ons te herinneren dat alle volkeren elkaar als broeders van een vader moeten behandelen, ook de broeder die nu zijn wapens inzet tegen zijn broeder. Daarom wees Jij rechter.

Ene Levende

Hoe groot ook onze woede, angsten en pijn, nog groter is onze liefde. De liefde voor wat heel klein kan zijn in deze wereld, maar ons hart kan vervullen, het lachen van een kind, het zonlicht op een paar oude handen. Daarom zijn we dankbaar dat we mogen zingen. Zingen over de liefde zodat ons hart en onze mond zich verenigen. En een weg vinden naar u.

Wij bidden voor wat is opgescheven in het voorbedenboek.

Amen

Collecte en muziek

Tafellied: Niemand heeft U ooit gezien

Bij het breken en delen

Hoelang nog hebben zij die martelen en doden en oorlog voeren, schijnbaar ,blijkbaar het eeuwig leven?

Zul jij die gezegd hebt tot de minste mens van toen en nu: "Ik ben jouw God en jouw toekomst is mijn Naam, zul jij het lot van de mens nog ooit ten goede keren?

Zie jij het gebeuren dat er ooit niet een mens, maar een heel volk opstaat uit de dood? Zie jij het gebeuren dat ooit de hele aarde kiest voor het leven?

Jij zwijgt, maar tegelijk laat je ons mensen zien die sprekend op jou lijken; je verschijnt ons in mensen die ons ongeloof beschamen en die opnieuw onloochenbaar, jouw woord gestalte geven, dat onze redding daagt, de stad van vrede dichterbij.

Zo zijn we van avond tot avond en morgen na morgen tot deze dag gekomen. Nog steeds staat in ons midden de tafel van brood en wijn voor allen, teken van onze redding, van onze keuze voor het leven.

We geven de hoop niet op.

Maak ons beschikbaar, breekbaar als levend brood. Maak ons vloeibaar, genietbaar als tintelende wijn voor hen die na ons komen; doe ons bloed kruipen waar het niet mag gaan, naar die omsingelde stad die ooit een stad van recht en vrede wil zijn.

Lied: Als daar muziek voor is